

Aušra Vasiliauskiė

Vytauto Didžiojo universitetas

Kauno Švč. Trejybės bažnyčios interjero ir ikonografinės programos pokyčiai 1938–1940 m. ir XX a. II p.

Straipsnyje analizuojami ryškiausi Kauno Švč. Trejybės bažnyčios interjero ir ikonografinės programos pokyčiai, kurie vyko 1938–1940 m. ir antroje šio amžiaus pusėje, parapiją perėmus saleziečiams 1938 m., įvertinamos moderniojo XX a. II p. interjero meninės ypatybės ir ikonografinė programa, atskleidžiami iki šiol buvę nežinomi kūrėjai.

Reikšminiai žodžiai: Kauno Švč. Trejybės (Seminarijos) bažnyčia, Kauno kunigų seminarija, saleziečiai, ikonografija, dailė

Kauno Švč. Trejybės bažnyčia yra vienas vertingiausių senamiesčio architektūros akcentų, menantis XVII a. pradžią ir Kauno bernardines (1 pav.). Šventovė buvo pastatyta 1624–1634 m., statybą fundavo Aleksandras ir Apolonija Masalskiai. Iki 1864 m. ji priklausė bernardinėms, buvo integrali šio vienuolyno ansamblio dalis. Pasikeitusi padėtis vienuolyną uždarius ir tolimesnės istorijos peripetijos ilgainiui lėmė ir bažnyčios interjero bei ikonografinės programos pokyčius. Kauno bernardinių istorija ir paveldas pastaruoju metu sulaukė nemažai dėmesio: 2023 m. publikuota bendra istorikės Vaidos Kamuntavičienės ir šio straipsnio autorės knyga „Sugrįžusi atmintis. Kauno bernardinių istorija ir vienuolyno ansamblis XVI a. pab.–XIX a.“¹, kurioje šis objektas analizuojamas istoriniu ir menotyriniu aspektais iki vienuolyną uždariant XIX a. Tolimesni pokyčiai, taip pat architektūros ir dailės, šiame leidinyje paminėti fragmentiškai, t. y. tiek, kiek reikėjo tyrimo visumai.

XX a. vykę pasikeitimai taip pat yra verti atidesnio tyrinėtojų žvilgsnio. Straipsnio autorės ankstesnio projekto metu sukaupia medžiaga, nauji pagilinamieji tyrimai sudaro šio straipsnio pagrindą. Reikia pastebėti, kad XX a., ypač sovietmečiu, atliktų darbų autorystės nustatymai pareikalavo

¹ Kamuntavičienė, Vasiliauskiė (2023).

1. Kauno Švč. Trejybės (Seminarijos) bažnyčia. Arūno Baltėno nuotr., 2020

ne mažiau pastangų nei senojo laikotarpio tyrimai. Šio atvejo studija atvėrė, kad bažnytinius užsakymus sovietmečiu atlikę menininkai, siekdami išvengti persekiojimo, buvo linkę slėpti savo tapatybę, ji nebuvo viešai skelbiama, nedaug žinojo ir kolegos. Pslaptis taip pat saugojo dvasininkai, todėl paradoksalu, jog šiandien reikia įdėti nemažai pastangų, siekiant identifikuoti to laikotarpio menininkus. Daugelis vyresniosios kartos atstovų jau yra išėję anapilin, tačiau jaunesnieji dar gali paliudyti apie savo darbus, kaip šio tyrimo atveju vitražo menininkas ir restauratorius Ignas Meidus bei dailininkas Vaidotas Kvašys – pokalbiai su jais atskleidė nemažai to meto realybės detalių.²

Tam tikri bažnyčios interjero pokyčiai vyko nuo pat XX a. pradžios, tačiau šio straipsnio tikslas – atskleisti ryškiausius Kauno Švč. Trejybės bažnyčios interjero ir ikonografinės programos pokyčius, kurie vyko 1938–1940 m. ir antroje šio amžiaus pusėje. Siekiant tikslo keliame šie uždaviniai: nustatyti interjero pokyčius, parapiją perėmus saleziečiams 1938 m.; įvertinti moderniojo XX a. II p. interjero meninės ypatybės ir

² Interviu su menininku Ignu Meidumi, Vilnius, 2024 02 09; Interviu su menininku Vaidotu Kvašiu, Vilnius, 2024 04 26. V. Kvašį spėta pakalbinti iki jo mirties 2024 08 17.

ikonografinę programą, atskleisti kūrėjus. Straipsnyje naudojami metodai, padedantys atskleisti analizuojamą temą – aprašomasis-analitinis, ikonografinis, interviu.

Bažnyčios interjeras ir ikonografinė programa iki vienuolyną uždarant gan išsamiai analizuota minėtoje knygoje „Sugrįžusi atmintis...“. Joje taip pat įvertintas ir ankstesnių tyrėjų indėlis, pirmiausia Jurgio Okso darbai, kuriuose apibendrinta bažnyčių vizitacijų aktų ir inventorių, kitų dokumentų medžiaga suteikė pirminių duomenų apie senąjį Kauno bernardinų bažnyčios interjerą, jo altorius.³ Knygoje taip pat pateikiami kai kurie nauji duomenys ir apie šventovės erdvės pokyčius XX a. I p., tačiau giliau jie neanalizuoti. O XX a. II p. naujosios meninės koncepcijos įgyvendinimas iki šiol visai netyrinėtas, apie jį publikuotos glaustos žinios bendruose, enciklopedinio pobūdžio žinynuose, tačiau autorystės problema neanalizuota. Šiam tyrimui buvo itin naudingi Kauno arkivyskupijos kurijos ir Kauno kunigų seminarijos archyvuose saugomi dokumentai apie Kauno Švč. Trejybės bažnyčią ir parapiją, juose pateikiama kai kurių naujų, iki šiol neskelbtų duomenų.⁴

Dėkoju menininkams Meidui ir Kvašiui, architektėi Reginai Žukauskienei, prof. dr. prelatui Steponui Vytautui Vaičiūnui už duomenų, atsiminimų apie XX a. II p. vykdytus darbus pasidalijimą ir kitą informaciją, Kauno kunigų seminarijos rektoriui kun. Liutaurui Vilėniškiui už geranorišką talkininkavimą tiriant seminarijos archyvą, Vilniaus Šv. Jono

³ Oksas (1998), 203–243; Oksas Jurgis, Buvusio bernardinų vienuolyno ansamblio Kaune (dab. Tarpdiecezinė kunigų seminarija) istoriniai tyrimai, 1975 m., Kultūros paveldo departamento paveldosaugos biblioteka (toliau – KPD PB), f. 5, ap. 1, b. 616; Vilniaus regioninis valstybės archyvas (toliau – VRVA), f. 1019, ap. 11, b. 2341.

⁴ Bažnyčių žemės sklypų ir pastatų projektai ir planai, XIX–XX a. I p., Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas (toliau – KAKA), 50 alb.; Kauno arkivyskupijos dekanų 1945–1946 m. vizituotųjų bažnyčių vizitaciniai aktai ir klebonų anketinės žinios apie bažnyčias, KAKA, b. 152; Kauno arkivyskupijos dekanatų vizitaciniai aktai 1952 ir gretimųjų metų, KAKA, b. 153; Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., Kauno kunigų seminarijos archyvas (toliau – KKSA); Kauno kunigų seminarija, Švč. Trejybės bažnyčios įvairūs brėžiniai, XX a. II p., KKSA, b. 10; Kauno kunigų seminarija, Kaunas, Rotušės a. 22. Švč. Trejybės bažnyčios suvalstybinimo dokumentai, 1963–1964 m., KKSA, b. 1; Kauno Švč. Trejybės bažnyčios centralinio apšildymo projektai bei bažnyčios sklypų brėžiniai ir planai, ir apie parapijos Koncavos vienkiemį, nuo 1928 m., KAKA, b. 119.

2. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios barokinis interjeras. MLLM, inv. Nr. GEK 136343, Juozo Marčiukaičio nuotrauka, iki 1932 m.

Bosko parapijos klebonui kun. Alessandro Barelli SDB, kolegoms menotyrininkams ir istorikams prof. dr. Irenai Vaišvilaitei, dr. Mindaugui Balkui, dr. Skirmantei Smilingytei-Žeimienei, ypač dr. Rimai Valinčiūtei-Varnei ir dr. Dariui Žukauskui.

Pokyčiai saleziečių šeiminkavimo laikotarpiu

Uždarius Kauno bernardinų vienuolyną ir jį perdavus iš Varnių atkeltos Žemaičių vyskupijos bei seminarijos poreikiams, vakarinė komplekso dalis buvo paskirta seminarijai, o rytinė dalis su Švč. Trejybės bažnyčia atiteko parapijai. Minima, jog XX a. 2 deš., t. y. 1919 m., šventovė buvo remontuota prelato Povilo Januškevičiaus rūpesčiu.⁵ Tačiau vidaus įranga ir puošyba dar

⁵ Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 245.

3. Matas Menčinskas. Švč. Jėzaus Širdies skulptūra Kauno Švč. Trejybės bažnyčios šventoriuje, 1934 m. Arūno Baltėno nuotr., 2020

ilgai čia bylojo apie bernardinų laikus. Juozo Marčiukaičio (1861–1932) nuotraukoje, darytoje iki 1932 m., matyti, kad bažnyčią dar puošia turtingas barokinis interjeras (2 pav.).

Prieš pradedant kalbėti apie interjerą, verta paminėti ir keletą sklypo bei architektūros pertvarkų. Minėtina 1934 m. bažnyčios šventoriuje pastatyta skulptoriaus Mato Menčinsko (1896–1942) sukurta Švč. Jėzaus Širdies skulptūra (3 pav.), kuri, toliau matysis, susijusi net su net keliais svarbiais minėjimais. Visafigūrė Jėzaus Kristaus statula kryžiaus fone pastatyta ant

aukšto postamento, kurį sudaro dvi dalys: pirmoje, žemiau Kristaus, yra dalis su įrašu lotynų kalba iš Apreiškimo knygos: *EGO SUM... REX REGUM ET DOMINUS DOMINANTIVM APC.XIX.16. (AŠ ESU... KARALIŲ KARALIUS IR VIEŠPAČIŲ VIEŠPATS* (Apr 19, 16)). Kairiajame šone taip pat yra įrašas lotynų kalba: *D.M.O⁶ AD PERPECTUAM MEMORIAM MAGNI JUBILAEI ANNO SANCTO 1934. (DIDŽIAUSIAM IR GALINGIAUSIAM DIEVUI AMŽINAM DIDŽIOJO JUBILIEJAUS ATMINIMUI ŠVENTAISIAIS 1934-AISIAIS METAIS)*. Apatinėje priekinėje postamento dalyje įkomponuota balta plokštė su reliefiniu Sopulingosios Dievo Motinos biustu, ji pavaizduota kiek palenкта galva, rankas sudėjusi malđai. Šis atvaizdas taip pat labai primena ir vienuolės veidą – gali būti, jog tai ne atsitiktinė sąsaja, nes bažnyčios istorija siejasi su vienuolėmis bernardinėmis.

Švč. Jėzaus Širdies skulptūros atsiradimas siejasi su Didžiuoju Jėzaus mirties 1900 m. jubiliejumi, minėtu 1933–1935 m. Šio minėjimo kontekste 1934 m. vyko Kauno arkivyskupijos sinodas, paaukotas Švč. Jėzaus Širdžiai, ir pirmasis Lietuvos eucharistinis kongresas, kai įvyko visos Lietuvos pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai aktas.⁷ Spaudoje rašyta, jog „Kaune, Senajame mieste, Trejybės bažnyčios parapijos šventoriuje, baigiamas statyti cementinis jubiliejaus atminimui paminklas“⁸. Įrašas tiesiogiai gali žymėti ir dar vieną jubiliejinę datą – bažnyčios pastatymo 300 m. sukaktį (kaip minėta, šventovė baigta statyti 1634 m.). Įdomu paminėti, jog kiekvienos laidos seminarijos auklėtiniai turėjo tradiciją prie šios skulptūros nusifotografuoti kartu su dėstytojais. 1978–1979 m. skulptūrą restauravo skulptorius Jonas Meškelevičius (1950–2005)⁹, vėliau ji dar ne kartą buvo tvarkoma.

Ryškūs pokyčiai prasidėjo tuomet, kai 1938 m. parapiją perėmė saleziečiai.¹⁰ Dokumentuose atsispindi, jog saleziečių inicijuoti pertvarkymai ne visuomet priimti palankiai. Pavyzdžiui, buvo užmūryta pastato, jungu-

⁶ Turbūt turėjo būti *D.O.M. – Deo Optimo Maximo (Didžiausiam ir Galingiausiam Dievui)*.

⁷ Smilingytė-Žeimienė (2009), 75–78.

⁸ *Rytas* (1934), 4.

⁹ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1978 m. įrašo Nr. 257, 1979 m. įrašų Nr. 12, 28.

¹⁰ Saleziečiai Lietuvoje įsikūrė 1934 m. Pirmoji bendruomenė susibūrė Vytėnuose (Jurbarko r.) kun. Antano Skelčio rūpesčiu. Iki Antrojo pasaulinio karo saleziečiai darbavosi Vilniaus Dievo

sio bažnyčią su klebonija (Masalskio namu), arka ir šalia jos iškirstas langas. Atliktus pakeitimus Kultūros paminklų apsaugos įstaiga pareikalavo panaikinti.¹¹ Šioje jungiamojoje dalyje 1939 m., jau pagal suderintą inžinieriaus, architekto Romano Steikūno (1888–1953) projektą, buvo įrengti laiptai.¹² Taip pat įdomu paminėti, jog saleziečiai vidiniame ūkiniame sklype šalia bažnyčios taip pat buvo suplanavę įrengti dvi krepšinio aikšteles ir žaidimų aikštę (4 pav.). Tai atspindėjo saleziečių tikslus rūpintis ne tik bendruomenės narių dvasiniu auklėjimu, bet ir laisvalaikiu bei fiziniu lavinimu.

1939 m. parapijai taip pat buvo perduotas žemės sklypas Pažaislio valsčiaus Eigulių Karklynėje (Nr. 3, 1,7964 ha) naujoms kapinėms įrengti.¹³ Šio reikalo procesas buvo prasidėjęs dar 1933 m., kai buvo parengtas naujųjų Kauno Švč. Trejybės parapijos kapų situacijos planas-projektas, o 1935 m. architektas ir civilinis inžinierius Aleksandras Gordevičius (1891–1941) suprojektavo neoklasicistinių formų kapinių koplyčią su kupolu (5 pav.).¹⁴

1939–1940 m. bažnyčia buvo pertvarkoma pagal architekto Mykolo Songailos (1874–1941) projektą – bokšte įrengtos žaliuzių tipo langinės, pakeistos durys, sudėti antrieji langai. Siekiant bažnyčioje pastatyti daugiau suolų, pertvarkyti altoriai: Songaila rekomendavo Šv. Juozapo ir Šv. Antano altorius pastatyti prie sienų, „po pirmaisiais bažnyčios langais“, du – į choro erdvę, vieną – į mirusiųjų koplyčią.¹⁵ Tokiu būdu bažnyčioje

Apvaizdos, Kauno Švč. Trejybės ir Saldutiškio Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčiose. Okupavus Lietuvą šios vienuolijos buvo uždarytos.

¹¹ Dokumentų byla apie Kauno Švč. Trejybės bažnyčią, 1938–1940, KPD PB, f. 3, ap. 1, b. 109, l. 35.

¹² Saleziečių vienuolyno namuose, prie Švč. Trejybės bažnyčios, Kaune, Jakšto g-vė Nr. 1, laiptų įrengimo projektas, Dokumentų byla apie Kauno Švč. Trejybės bažnyčią, 1938–1940, KPD PB, f. 3, ap. 1, b. 109, l. 9; Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 247.

¹³ LR žemės ūkio ministerijos Kauno apygardos žemės tvarkytojo raštas Kauno Švč. Trejybės parapijos bažnyčios klebonui, Kauno Švč. Trejybės bažnyčios centralinio apšildymo projektai bei bažnyčios sklypų brėžiniai ir planai, ir apie parapijos Koncavos vienkiemį, nuo 1928 m., 1939 m. lapkričio 13 d., Nr. K.V.296, KAKA, b. 119, l. 13.

¹⁴ Naujųjų Kauno Švč. Trejybės parapijos kapų situacijos planas-projektas (Eigulių Karklynė), 1933 01 22, Bažnyčių žemės sklypų ir pastatų projektai ir planai, XIX–XX a. I p., KAKA, alb. 50, Nr. 6; Gordevičius Aleksandras, Kauno Švč. Trejybės parapijos Naujųjų kapinių koplyčios projektas, 1935, Kaunas, Bažnyčių žemės sklypų ir pastatų projektai ir planai, XIX–XX a. I p., KAKA, alb. 50, Nr. 8 (albumo apraše – Nr. 7).

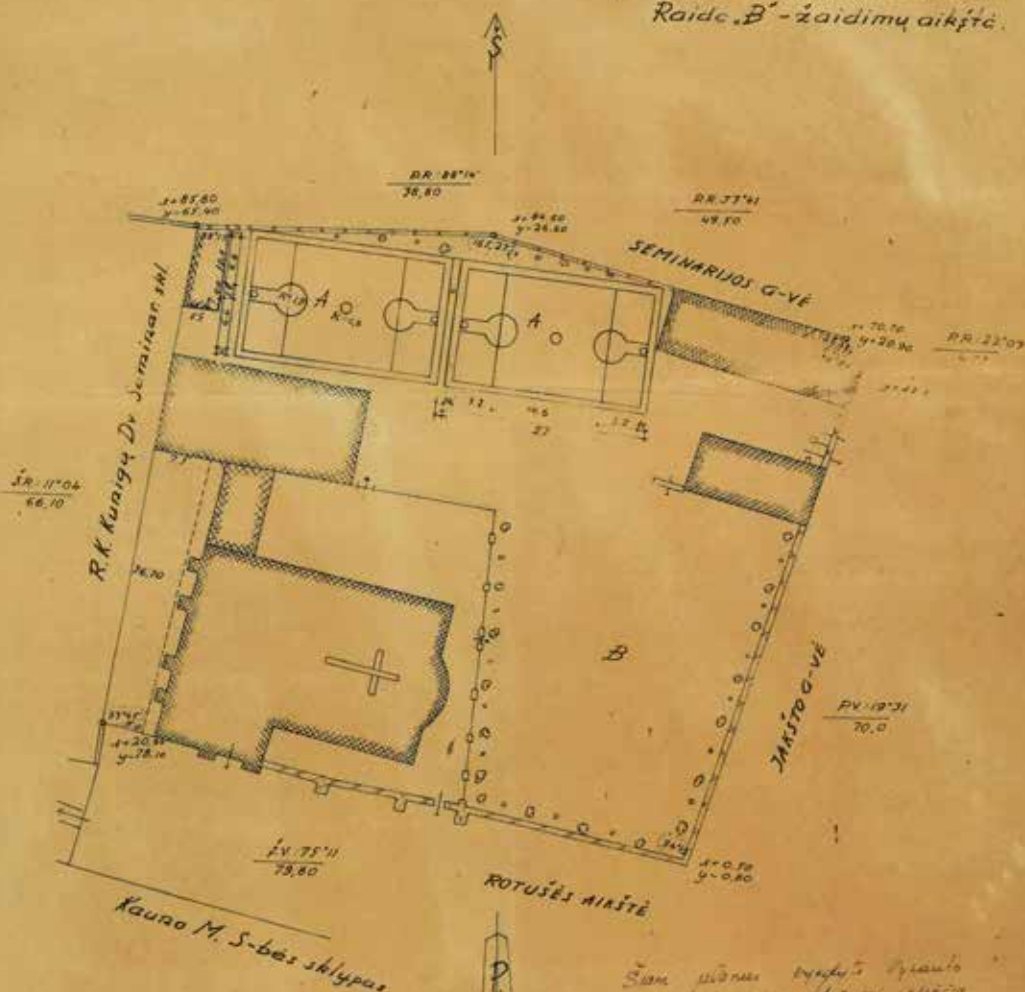
¹⁵ Dokumentų byla apie Kauno Švč. Trejybės bažnyčią, 1938–1940, KPD PB, f. 3, ap. 1, b. 109, l. 2, 5; Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 247.

18

ŠV. TREJYBĖS BAŽNYČIOS
SKLYPO PRIE ROTUŠĖS AIKŠTĖS IR JAKŠTO G. K.
PLANAS.

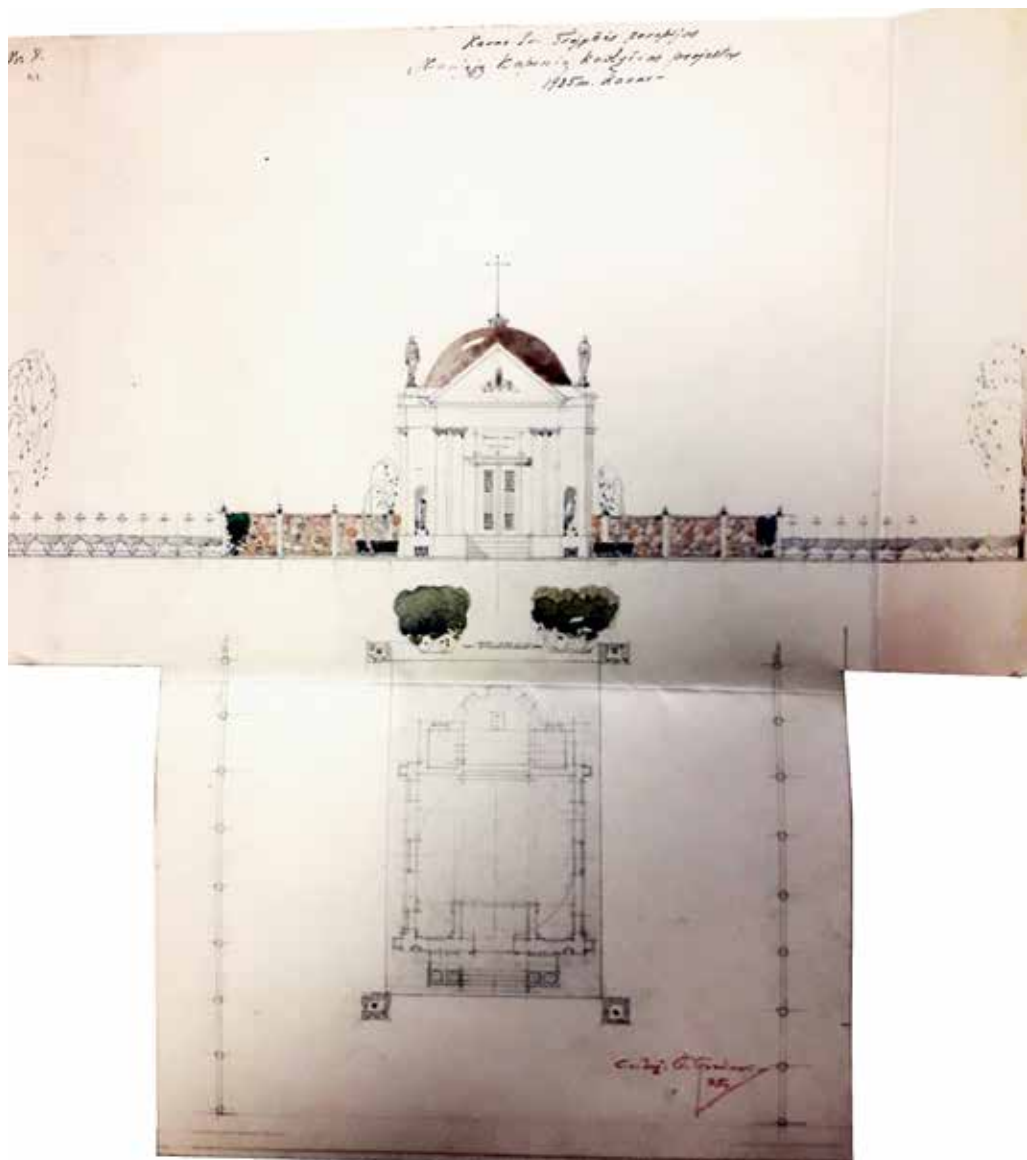
Plotas: penki tūkstančiai devyni šimtai keturiąsdešimt
septyni / 5947 m²

Sklype pažymėta raidė A - pro-
jektuojamos kreipinio aikštės;
Raidė B - žaidimų aikštė.

Mastelis 1:500

Saukimo planas, sudarytas Kauno
tarybos, Kauno miesto savivaldybės
patarimo.
1958 m. 4.

5. Aleksandras Gordevičius. Kauno Švč. Trejybės parapijos naujųjų kapinių koplyčios projektas, 1935. Kaunas, Bažnyčių žemės sklypų ir pastatų projektai ir planai, XIX–XX a. I p., KAKA, 50 alb., Nr. 8 (albumo apyrašė – Nr. 7)

← 4. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios sklypo prie Rotušės a. ir Jakšto g. planas, 1938 09 21. KAKA, b. 119, l. 18

atsirado daugiau erdvės minėtiems suolams pastatyti ir galimybė aptarnauti daugiau parapijiečių (6 pav.). Bažnyčios vidus prarado ankstesnį barokinį puošnumą, interjeras tapo santūresnis.

Saleziečiai taip pat pasirūpino, kad bažnyčioje atsirastų ir jų pamaldumui skirtas altorius. Tad vienas senasis XVII a. altorius, stovėjęs dešinėsios šoninės navos gale, buvo paskirtas saleziečių temai: pirmajame tarpsnyje buvo paveikslas „Šv. Jonas Boskas“ (XX a. 4–5 deš.), o antrajame įkomponuotas mažesnis šv. Pranciškaus Salezo portretinis atvaizdas (7 pav.). Šie kūriniai yra žinomi ir matomi senosiose nuotraukose. Atvaizdas „Šv. Jonas Boskas“ išliko – iš seminarijos patalpų 1997 m. jis buvo perduotas naujai pastatytiems seserų saleziečių namams Palemone, o 2003 m. – Vilniaus Šv. Jono Bosko parapijos bažnyčiai, kur chore kabo iki šiol.¹⁶ Šv. Jonas Boskas yra saleziečių kongregacijos įkūrėjas, tad jo atvaizdo atsiradimas bažnyčios kontekste buvo savaime suprantamas. Šv. Jonas Boskas šventuoju buvo paskelbtas visai neseniai – per 1934 m. šv. Velykas, tad ir jo kultas, atvaizdai bei ikonografija tuo metu dar buvo naujovė. Kauno seminarijos bažnyčioje (tuo metu tai buvo visai netoli Švč. Trejybės šventovės esanti Šv. Jurgio bažnyčia) jau tais pačiais 1934 m. buvo adoruojamos šv. Jono Bosko relikvijos, o vyskupas Teofilus Matulionis su seminarijos auklėtiniais dalijosi kanonizacijos iškilmių įspūdžiais, pašventintas ir paveikslas (portretinis šventojo atvaizdas, kuriame jis pavaizduotas iki pusės).¹⁷

Aptariamo Švč. Trejybės bažnyčios altoriaus nuotraukoje, darytoje XX a. I p., taip pat atskiroje kūrinio fotografijoje iš Kultūros paveldo departamento bibliotekos¹⁸ matyti, jog šios bažnyčios paveikslo „Šv. Jonas Boskas“ centre pavaizduota visafigūrė kunigo, vilkinčio juodą sutaną, figūra, aplink jį susibūrę uniformas vilkintys jaunuoliai, matyt, kokios nors mokyklos auklėtiniai, pamaldžiai priima palaiminimą. Antrame plane, už grupelės nugarų, pavaizduota Turino Švč. Mergelės Marijos Krikščionių

¹⁶ Už žinią apie kūrinio išlikimą dėkoju prof. dr. I. Vaišvilaitei; informacija apie kūrinio patekimą į bažnyčią – Vilniaus Šv. Jono Bosko parapijos klebono kun. A. Barelli SDB.

¹⁷ Smilingytė-Žeimienė (2009), 162; Kunigo Bosko kanonizacijos atgarsiai Lietuvoje, 170–171. Už nuorodą dėkoju S. Smilingytei-Žeimieniui.

¹⁸ Ankstesnis pavadinimas – Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka.

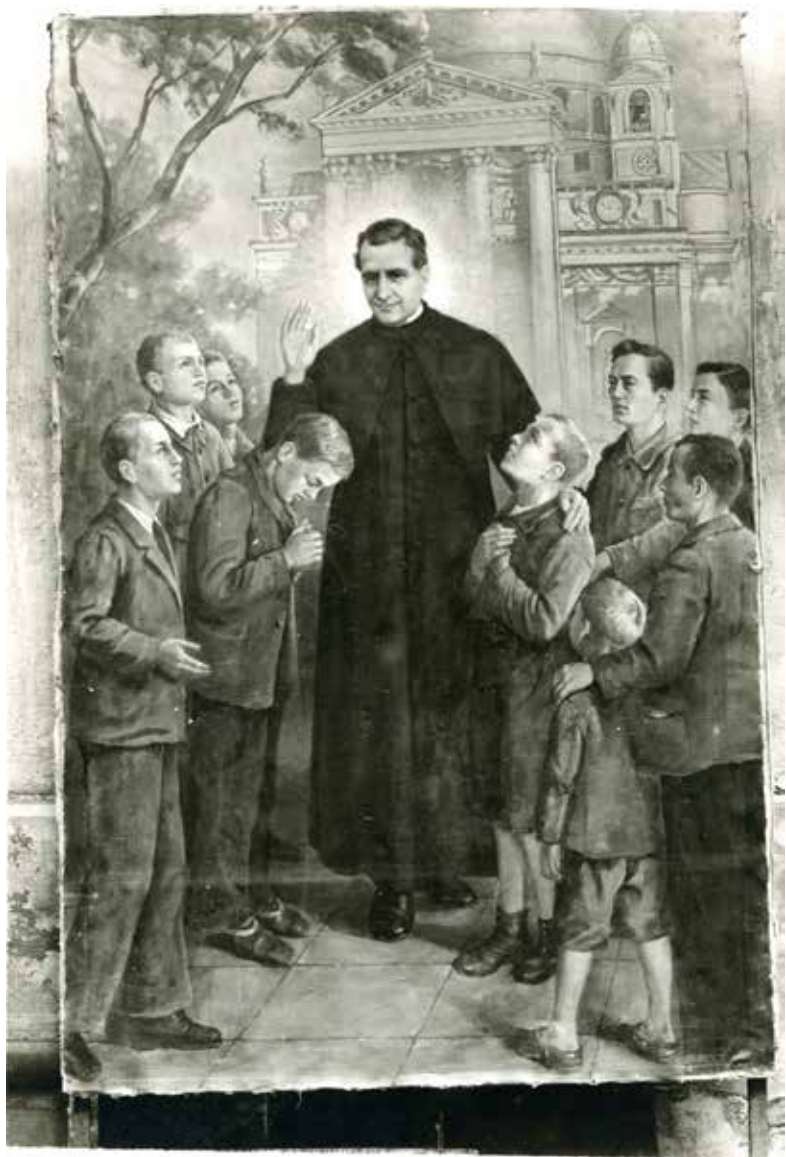
Pagalbos bazilika (8 pav.). Nutapytas siužetas tikintiesiems primena apie kelis kertinius šventojo gyvenimo ir veiklos momentus: šv. Jonas Boskas nuo ankstyvos jaunystės turėjo pašaukimą skleisti tikėjimo tiesas aplinkiniams žmonėms. Vėliau, būdamas kunigu, daug dirbo su jaunimu, ypač su apleistais, už nusikaltimus kalėjusiais jaunuoliais, stengėsi juos atvesti į tikėjimo kelią. Ir jam sekėsi, nes jaunimą traukė šio kunigo linksmumas, nuoširdumas ir gerumas. Šv. Jonas Boskas taip pat rūpinosi ir bažnyčių statyba, viena iš jo rūpesčių pastatytų bažnyčių yra Turino Švč. Mergelės Marijos Krikščionių Pagalbos bazilika, kuri ir pavaizduota aptariamame kūrinyje. Šv. Jonas Boskas, apsuptas vaikų ir jaunuolių, dažnai vaizduojamas dailėje. Tokiems atvaizdams plisti įtakos turėjo italų dailininkas Paolo Giovanni Crida (1886–1967) – oficialus Bosko atvaizdų tapytojas. Aptariamojo paveiklo kompozicija galėjo būti sukurta pagal tuo metu plitusį devocinį paveikslėlį, kuris buvo platinamas Lietuvoje (9 pav.). Panašus atvaizdas puošė ir XX a. 4 deš. Lietuvoje leistų žurnalų „Saleziečių žinios“ viršelius.

Šv. Jono Bosko altoriaus nuotraukoje taip pat matyti, kaip minėta, jog antrajame tarpsnyje kabojo portretinis šv. Pranciškaus Salezo (1567–1661) atvaizdas, kurio vardu ir pasivadinę kunigo Bosko saleziečiai. Šventasis buvo Ženevos vyskupas, daug laiko skyręs pastoracinei veiklai, katechizacijai, itin rūpinosi vaikų tikybos mokymu. Tad matyti, jog jo veikla buvo pavyzdys šv. Jonui Boskui ir jo įkurtai kongregacijai. Išsamesnei ikonografinių ir meninių šio kūrinio ypatybių analizei pritrūksta nuotraukos ryškumo.

Drauge verta paminėti, kad aptariamoji nuotrauka vertinga ir tuo, jog joje matomas senasis altorius, stovėjęs dešinėsios navos gale. Minėtoje Marčiukaičio ir kitose bendrose interjero nuotraukose jis nėra matomas. Altorius puoštas senąja XVII a. drožyba, o viršuje stovi taip pat XVII a. datuojamos skulptūros.¹⁹ Šis altorius 1958 m. buvo perkeltas į Daukšių

¹⁹ Anksčiau šios skulptūros Kauno arkivyskupijos muziejuje figūravo kaip šv. Grigaliaus ir šv. Barboros (taip pateikta ir šiose publikacijose: Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 326; Vasiliauskienė (2020), 291–292). Menotyrininkė dr. R. Valinčiūtė-Varnė iškėlė hipotezę, jog tai gali būti fundatorius Aleksandrą ir Apolonią Masalskius vaizduojančios skulptūros, nes toje vietoje, kurioje buvo altorius, yra ir fundatorių kriptą. Versija įdomi, įžvalgi ir tikrai galima, nors akivaizdžių ikonografinių

← 7. Šv. Jono Bosko altorius Kauno Švč. Trejybės bažnyčioje, XX a. I p. KAKA, 22 alb., Nr. 9.
Kauno arkivyskupijos muziejaus archyvo nuotr.

8. Paveikslas „Šv. Jonas Boskas“, XX a. 4 deš. KPD PB, f. 44-3-3378

9. Devocinis paveikslėlis „Šv. Jonas Boskas“, 1934. Žemaičių vyskupystės muziejus, inv. Nr. ŽVM MP 2/931, nuotr. iš: <https://www.limis.lt/valuables/e/805458/704375849?sarchId=92363461>

Šv. Jurgio bažnyčia²⁰, tebėra ten ir šiandien kairiosios navos gale, tik tapybos kūriniai jame jau kiti.

Iki šių dienų yra išlikusių keletas tapybos darbų, datuojamų XX a. pr.–4 deš.: „Pivašiūnų Dievo Motina su Kūdikiu“ (XX a. pr.) ir dailininko Juozo Ignatavičiaus (1884–1940) nutapytas paveikslas „Angelas Sargas“ (XX a. 3–4 deš.). Abu kūriniai šiandien priklauso Kauno arkivyskupijos muziejui. Pirmasis atvaizdas yra kruopščiai atlikta Pivašiūnų Dievo Motinos paveikslo kopija, tapyba profesionali ir gera, nors kiek prastesnio lygio nei originalo. Beveik identišškai traktuotos Marijos Dangaus Karalienės ir Kūdikelio Jėzaus figūros, tik fonas neutralus, o originale jį užpildė Šv. Dvasia balandžio pavidalu ir debesų motyvai.

Įdomus paveikslas „Angelas Sargas“, kuris kabojo prie Šv. Jono Bosko altoriaus (matomas anksčiau minėtoje nuotraukoje). Atvaizdas taip pat yra gan tikslus vokiečių dailininko Fridolino Leiberio (1853–1912) kūrinio sekiny.²¹ Kompozicijoje atsiskleidžia savitas dailininko stilistinis braižas, nors ikonografiniu požiūriu gan tiksliai sekama originalu – centre pavaizduota angelo figūra, per lieptelį vedanti keliaujantį vaikėlį (10 pav.). Fone dešinėje dominuoja kalnuoto peizažo masyvas, o kairėje įkomponuotas nedidelės bažnytelės motyvas. Panašų, bet savičiau traktuotą paveikslą 1933 m. yra nutapęs Adomas Varnas. Jame atpažįstama konkreti Joniškio bažnyčia, o angelo ir jo vedamos mergaitės veiduose – jo giminaitės.²² Ignatavičiaus kūrinys priklausė parapinei Švč. Trejybės bažnyčiai, sovietmečiu pateko į Rumšiškių Šv. arkangelo Mykolo bažnyčią, o iš čia Kauno arkivyskupijos muziejui perduotas 2000 m.

Toliau kalbant apie tarpukario laikotarpio interjerą, reikia paminėti, jog bažnyčios presbiterijos arką dar tebepuošė senoji freska, kurioje buvo nutapytos fundatorių Masalskių figūros, tarp jų įkomponuotas bažnyčios statybų pabaigos datą liudijantis įrašas, jog bažnyčia pastatyta Švč. Trejybės garbei 1634 m. 1922 m. inventoriuje minima, kad šią sienų tapybą reikia

duomenų skulptūroms įvardyti ir trūksta. Kauno arkivyskupijos muziejus (toliau – KAM) pakeitė atribuciją pagal šią hipotezę, tad ji įtraukta į naują straipsnį: Vasiliauskiene (2023), 169.

²⁰ Kauno arkivyskupijos muziejaus informacija, dėkoju dr. Dariui Žukauskui.

²¹ Smilingytė-Žeimienė (2016), 200.

²² *Ibid.*, 200–201.

10. Juozas Ignatavičius. „Angelas Sargas“, XX a. I p. Drobė, aliejus. KAM, inv. Nr. BMT 248. Audriaus Kapčiaus nuotr.

atnaujinti.²³ Reikiamų veiksmų tuo metu, matyt, nesiiimta todėl, kad bernardinieškieji akantai jau nebuvo tokie aktualūs ir šios freskos neišsaugotos. Yra išlikęs liudijimas apie XX a. 4 deš. įvykdytą vandalizmo aktą: 1939 m. spalio 30 d. Vytauto Didžiojo kultūros muziejus, kuriame buvo įsikūrusi ir Kultūros paminklų apsaugos įstaiga, gavo bažnyčios klebono skundą, kad naktį iš 27 į 28 d. be jo žinios buvo uždažytas lenkiškas užrašas: „Pranešu Pono Konservatoriaus žiniai, kad šio mėn. naktį iš 27 į 28 d. mūsų bažnyčioje be mano žinios ir sutikimo buvo dažais užteptas lenkiškas parašas, buvęs ant presbiterijos frontono. Paraše buvo šie žodžiai lenkų kalba: *Na czesc i chwale Trojcy przernajswietszej ten kosciol zbudowany 1634 r.*“²⁴ Parašas buvo užrašytas paprastais juodais dažais baltame fone. [...]“²⁵ Šis įvykis neabejotinai buvo dar vienas ilglaikės, vykusios XX a. 3–4 deš., lietuvių ir lenkų nesantaikos dėl pamaldų kalbos padarinys.²⁶ Aprašytas įvykis rodo, kad senoji freska 1939 m. dar buvo išlikusi. Šią tapybą, nors ir sunkiai, galima įžvelgti vienoje išlikusių nuotraukų, kurioje atpažįstama tokia figūrinė kompozicija: Masalskių figūros pavaizduotos klūpančios, adoruojančios aukščiau, dangiškoje sferoje šviesą spinduliuojantį kryžių, abipus kryžiaus nutapyti du taip pat klūpantys ir adoruojantys angelai. Žemiau fundatorių figūrų įkomponuoti herbai.²⁷ 1957 m. šioje vietoje dailininkas Antanas Kmieliauskas (1932–2019) nutapė naują freską „Prisikėlęs Kristus“, kuri aptariama kitame skyriuje.

Apibendrinant matyti, jog iki įsikuriant saleziečiams svarbiausias minėtinas naujas kūrinytis prie Kauno Švč. Trejybės bažnyčios buvo Menčinkso sukurta Švč. Jėzaus Širdies skulptūra šventoriuje, pastatyta Didžiojo Jėzaus 1900 m. mirties jubiliejui, kurio kontekste akcentuotas pamaldumas Švč. Jėzaus širdžiai, atminti. 1934 m. taip pat sukako 300 m., kai baigtos bažnyčios statytos. Šventovės vidų papuošė keletas naujų XX a. I p. tapy-

²³ Kauno Švč. Trejybės bažnyčios inventorių, 1922 m., Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1671, ap. 8, b. 272, l. 4.

²⁴ *Ši bažnyčia pastatyta Švč. Trejybės garbei ir šlovei 1934 m.*

²⁵ Dokumentų byla apie Kauno Švč. Trejybės bažnyčią, 1938–1940 m., KPD PB, f. 3, ap. 1, b. 109, l. 4r.

²⁶ Apie lietuvių ir lenkų konfliktus Kauno Švč. Trejybės bažnyčioje žr. Balkus (2023), 177–186.

²⁷ Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 293.

bos darbų, iš jų minėtinas Ignatavičiaus paveikslas „Angelas Sargas“. Tačiau ryškiausi interjero pokyčiai bažnyčioje vyko jau šeiminkaujant saleziečiams, 1939–1940 m., kai pagal architekto Songailos projektą buvo pertvarkytas interjeras, įgavęs santūresnių bruožų, daugiau erdvės, pertvarkius altorių išdėstymą. Saleziečių pamaldumui buvo paskirtas vienas senasis XVII a. altorius, kuriame atsirado „Šv. Jono Bosko“ ir „Šv. Pranciškaus Salezo“ atvaizdai. Pamaldumas šv. Jonui Boskui Kaune pasireiškė dar prieš įsikuriant saleziečiams – 1934 m. vyko šventojo relikvijų adoracija seminarijos (Šv. Jurgio) bažnyčioje, pašventintas paveikslas. Visi šie įvykiai rodo Nepriklausomoje Lietuvoje vykusį itin intensyvių religinių gyvenimų, atsišpindintį ir per sakralinio meno kūrinius.

XX a. II p. meninė ir ikonografinė koncepcija

Antrojo pasaulinio karo metais bažnyčia, ypač langai, nukentėjo.²⁸ Netrukus po karo, 1948–1949 m., parapijos reikalai perėjo Kauno arkikatedros bazilikos žinion, o Švč. Trejybės bažnyčia ir klebonija paskirta Kauno tarpdieceazinei kunigų seminarijai, pasauliečiai čia lankytis ir dalyvauti šv. Mišiose jau nebegalėjo.²⁹ 1952 m. vizitacijos akte atspindi, jog bažnyčios išorė buvo dar pakankamai geros būklės, nors kai kurie langai dar buvo užkalti fanera ir juos reikėjo įstiklinti, dėl sugedusių lietuvių buvo nukentėjusios sienos. Tačiau viduje reikėjo remonto, kai kurie darbai jau buvo atlikti ir planuojami kiti (sudaryta sąmata). Minima, jog bažnyčioje yra trys pagrindiniai altoriai ir keturiolika atvežtų iš įvairių bažnyčių, visi gerai prižiūrimi. Iš kitų bažnyčių pargabenti įvairūs bažnytiniai daiktai buvo sukrauti ir prieangyje, kuris buvo paverstas sandėliu. Prie senų, tačiau dar veikiančių vargonų taip pat buvo netvarkingai sumesti paveikslai ir surpilti javai. Pro vizitatoriaus akis nepraslydo ir tai, jog bažnyčioje labai daug žiurkių, jos ne tik minta javais, bet ir gadina paveikslus bei kitus daiktus.³⁰

²⁸ Kauno arkivyskupijos dekanų 1945–1946 m. vizituotųjų bažnyčių vizitaciniai aktai ir klebonų anketinės žinios apie bažnyčias, 1945 12 12, l. 12.

²⁹ Kauno arkivyskupijos dekanantų vizitaciniai aktai 1952 ir gretimųjų metų, 1952 11 06, KAKA, b. 153, l. 55.

³⁰ *Ibid.*, l. 55–56; Grickevičius (2016), 248.

11. Juozapas Jonas Skvireckas (?). Neogotikinių fromų altorėlis Kauno Švč. Trejybės bažnyčioje, XX a. I p. KPD PB, f. 44-3-6368

Taigi matyti, jog Švč. Trejybės bažnyčia kurį laiką buvo iš kitų uždaromų šventovių suvežtų bažnytinių daiktų laikinas, to meto sąlygomis menkai prižiūrimas sandėlis, kuriame laikyti dar ir javai.

Kadangi seminarijai labai trūko patalpų, bažnyčioje seminaristai ne tik meldėsi, bet ir mokėsi – zakristijoje, pavadintoje 5-ąja auditorija, vyko muzikos lavinimo pamokos. Kad būtų daugiau patalpų, vakarinėje pusėje buvo atitverta dalis bažnyčios erdvės, ji galėjo būti naudojama ir kaip koplyčia, ir kaip auditorija.³¹ Šioje patalpoje iki šių dienų stovi nedidelis neogotikinis altorius, prie kurio seminarijos auklėtiniai mokėsi celebruoti šv. Mišias (11 pav.). Seminaristai pasakoja, jog šį altorių padarė pats arkivyskupas Juozapas Jonas Skvireckas (1873–1959).³²

1962 m. bažnyčia galiausiai buvo vis tiek uždaryta. Iš seminarijos pareikalauta, kad visas ten buvęs bažnytinis inventorių būtų išgabentas³³, ir 1963 m. gruodžio 3 d. bažnyčios pastatas buvo perduotas Kauno miesto valdžiai³⁴. Pradžioje jis buvo paskirtas Kauno miesto Medicinos darbuotojų profsąjungos grupiniam komitetui klubui įrengti, tačiau dėl lėšų remontui trūkumo komitetas šių patalpų atsisakė.³⁵ Tuomet ji buvo paversta Kauno viešosios bibliotekos knygų fondų saugojimo vieta. Senasis barokinis interjeras sunaikintas negrįžtamai, tačiau kai kurie buvę įrenginiai, tapybos ir skulptūros kūriniai, drožybos detalės pateko į atskiras Lietuvos provincijos bažnyčias (Daukšių, Alksninės, Išlaužo)³⁶, Kauno arkivyskupijos muziejų, kur yra iki šiol.

Naujojo interjero aptarimą pradėti vertėtų nuo XX a. II p. kūrinio, kuris bažnyčią papuošė dar prieš ją uždarant – tai dailininko Kmieliausko freska „Prisikėlęs Kristus“, nutapyta 1957 m. presbiterijos triumfo arkoje (14 pav.). Kompozicijos centre pavaizduota dinamiškai žengianti Kristaus figūra kryžiaus ir spindulių fone, o šonuose – Lietuvos kraštovaizdis, kurį sudaro lygumų ir kalvų peizažas, sakralinės bei liaudies architektūros fragmentai: kairėje pusėje galima atpažinti Vilniaus Šv. Onos, Šv. Kazimiero

³¹ Grickevičius (2016), 273.

³² Už informaciją dėkoju Kauno kunigų seminarijos rektoriui kun. Liutaurui Vilėniškiui.

³³ Kauno kunigų seminarija, Kaunas, Rotušės a. 22. Švč. Trejybės bažnyčios suvalstybinimo dokumentai, 1963–1964 m., KKSA, b. 1, lapai nenumeruoti.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Kamuntavičienė, Vasiliauskienė (2023), 293–339.

14. Antanas Kmieliauskas. Freska „Prisikėlęs Kristus“, Kauno Švč. Trejybės bažnyčios triumfo arka, apie 1957. KPD PB, f. 44-3-6370

bažnyčių bokštus, Šv. Jono bažnyčios varpinės, Vilniaus Gedimino pilies bokštus ir kt., o dešinėje dominuoja stogastulpio, kryžiaus motyvai.³⁷ Koloritas – švelnių pastelinių spalvų, vyrauja rusvi ir žalsvi tonai. Šioje freskoje dar jaučiamas XX a. I p. dailės tendencijų tęstinumas, kai dailininkai lietuviško meno šaknų, visų pirma, ieškojo liaudies mene, Lietuvos istorijoje, jaučiami Antano Žmuidzinavičiaus (1876–1966), Mikalojaus Konstantino Čiulionio (1875–1911) kūrybos atgarsiai. Įdomu paminėti, kad Kmieliauskas šį kūrinį pats restauravo 1981 m.³⁸

1978 m. bažnyčia buvo vėl perduota kunigų seminarijai, kuri ją suremontavo, buvo įrengtas naujas interjeras (12, 13 pav.). 1982 m. bažnyčią

³⁷ KPD PB nuotraukoje (14 pav.) – atvirkštinis vaizdas.

³⁸ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1981 m. įrašas Nr. 31.

12. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios interjeras šiandien. Arūno Baltėno nuotr., 2020

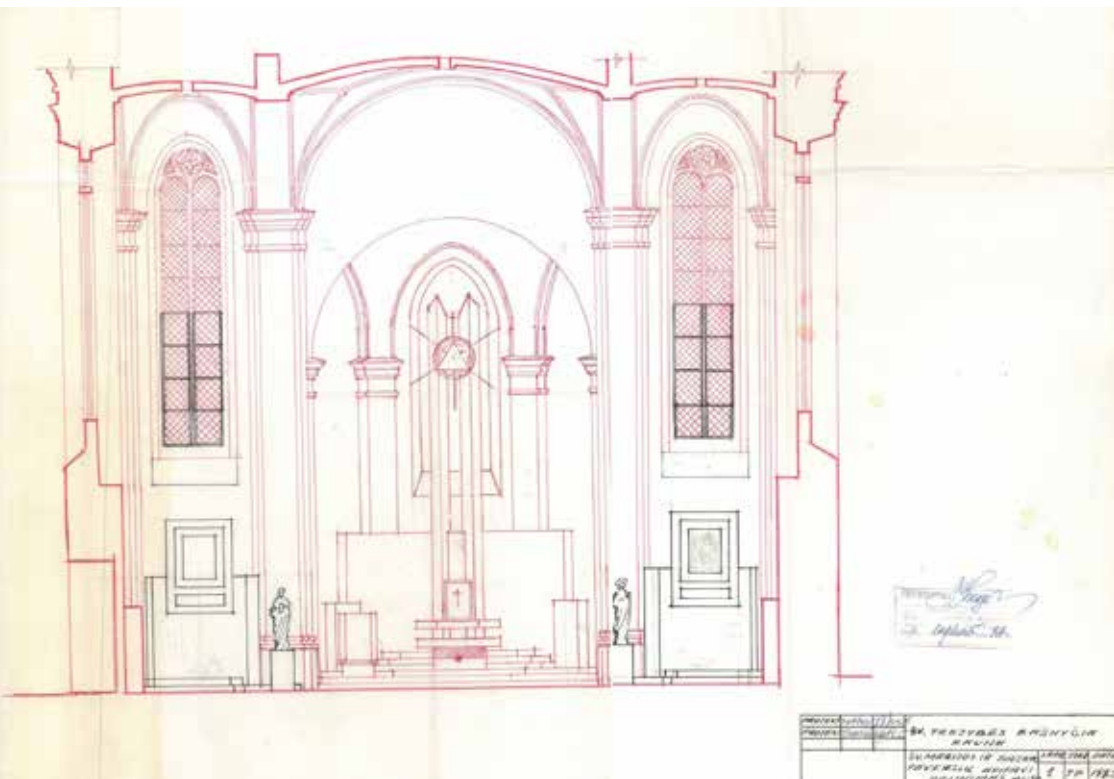

13. Ignas Kvašys, Tolijus Meilūnas. Kauno Švč. Trejybės bažnyčios didysis altorius, 1981 m. Arūno Baltėno nuotr., 2020

atšventino vyskupas Liudvikas Povilionis. Vidaus dekoro darbai nebuvo iki galo užbaigti, truko dar keletą metų.

Naujoje meninėje bažnyčios interjero koncepcijoje, kurios įgyvendinimui nuo 1978 m. vadovavo jau kunigų seminarija, dominuoja modernūs sprendimai. Vidaus rekonstrukcijos darbai buvo vykdomi pagal architektės Birutės Kugevičienės (1928–2016) projektą. Ikonografinės programos kūrėjai – tuometiniai seminarijos dvasininkai ir dėstytojai, ypač bažnytinės dailės istorikas kun. Algimantas Vincas Kajackas (1932–2015), kuris seminarijoje dėstė Bažnyčios istorijos, liturgijos, patrologijos ir bažnytinio meno disciplinas.³⁹

³⁹ Apie A. Kajacko indėlį interviu mini I. Meidus.

15. Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Juozapo altorių projekto eskizas, 1983. Kauno kunigų seminarija, Švč. Trejybės bažnyčios įvairūs brėžiniai, XX a. II p. KKSA, b. 10, lapai nenumeruoti

Didžiojo altoriaus presbiterijoje ir dviejų šoninių altorių šoninėse navose ansamblio koncepciją sukūrė ir įgyvendino architektai, menininkai Ignas Kvašys (1923–2010) ir Tolijus Meilūnas (1941–2018) (15 pav.). Seminarijos ir bažnyčios dokumentuose atsispindi, kad Kvašiui ir Meilūnui už altoriaus projektą ir maketą buvo sumokėta 1981 m. balandžio 23 d., tų pačių metų liepos 21 d. Kvašiui – už tabernakulio projektą ir pagaminimą.⁴⁰ O 1984 m. vasario 28 d. ir balandžio 12 d. su Kvašiu taip pat buvo atsiskaityta už Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Juozapo altorių projektus ir atlikimą.⁴¹

Didįjį altorių sudaro saikingai komponuojamos vertikalios ir horizontalios balto ir juodo marmuro formos. Retabulo centre kyla dvi aukš-

⁴⁰ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1981 m. įrašai Nr. 7, 35.

⁴¹ *Ibid.*, 1984 m. įrašai Nr. 26, 39.

tos siauros vertikalės, tarp jų viršuje įkomponuotas apskritimas, o jo viduje – aukso spalvos trikampis su spinduliais, viršuje – kryžius. Trikampis yra Švč. Trejybės simbolis ir susijęs su bažnyčios titulu bei nuo seno, dar nuo bernardinų laikų, gyvuojančiu pamaldumu Švč. Trejybei.⁴² Vertikalių apačioje, ties sankirta su horizontaliąja dalimi, įkomponuotas stačiakampės formos tabernakulis. Horizontalioji altoriaus dalis, puslankiu išsidėčiusi beveik per visą presbiterijos plotį, sudaryta iš aukštesniųjų baltų ir žemesniųjų juodų marmurinių plokščių derinio, tarsi sudarančio neaukštą sieną – foną aukojant šv. Mišias. Stačiakampė mensa – taip pat lakoniškų formų, padaryta iš rusvo granito, priekinę jos dalį puošia smulki simbolinė kompozicija, sudaryta iš Jėzaus Kristaus monogramos *XP (Chi Ro)* ir *Alfos ir Omegos* pirmųjų raidžių. Horizontalios stačiakampės, puslankiu įkomponuotos formos yra minimalistinės, jos neturi jokių papildomų puošybinių elementų, dera su tamsiomis granitinėmis grindimis. Tiesa, anksčiau ant tamsiosios retabulo dalies viršaus dar buvo išdėstytos metalinės žvakidės, tačiau vėliau jų atsisakyta.⁴³ Meninės kompozicijos požiūriu žvakidės kiek kompensavo nemažą horizontalių plokščių aukščių skirtumą ir pagyvino bendrąjį vaizdą, tačiau jų atsisakymas visumai reikšmingai nepakenkė. Marmuro ir granito buvo ieškoma Armėnijoje, Gruzijoje, tačiau atrodo, jog atvežtas jis buvo iš Gruzijos: dokumentuose užfiksuota, kad 1981 m. gegužę šiuo klausimu vyкта į Armėniją, liepą – į Gruziją, o rugsėjį marmuras atvežtas iš Gruzijos.⁴⁴ Grindims buvo panaudotas granitas *Labradorite*.⁴⁵

2000 m. architektė Regina Žukauskienė, atsižvelgdama į Kauno arkivyskupijos Bažnytinio meno komisijos rekomendacijas, parengė presbiterijos naujos įrangos projektą, pagal kurį buvo pagaminta nauja sakykla, patarnautojo kėdės ir kt.⁴⁶ Visa įranga yra saikingų formų, stilistiškai

⁴² Švč. Trejybės atlidai šioje bažnyčioje švenčiami pirmąjį sekmadienį po Sekminių.

⁴³ R. Žukauskienės, L. Vilėniškio informacija.

⁴⁴ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1981 m. įrašai Nr. 57, 58, 88.

⁴⁵ V. Kvašio informacija.

⁴⁶ Žukauskienė Regina, Švč. Trejybės bažnyčios presbiterijos eskizinis projektas, 2000 m., Kaunas, asmeninis R. Žukauskienės archyvas, lapai nenumuruoti; Interviu su architektė Regina Žukauskiene, Kaunas, 2024 01 29.

priderinta prie altorių ansamblio. Tuo pačiu metu vicerektorius kun. teol. lic. Aurelijus Žukauskas parinko ir procesijų kryžių⁴⁷, kuris bažnyčioje naudojamas iki šiol.

Su didžiuoju altoriumi dera šoniniai altoriai, kurių architektūrinę minimalistinę retabulo kompoziciją taip pat sudaro dviejų balto marmuro plokščių – horizontalios ir vertikalios – derinys bei dviejų pakopų laipteliai. Viršutinėje stačiakampėje dalyje įkomponuoti paveikslai. Kūriniai altoriuose – atvaizdai „Švč. Mergelė Marija Nuliūdusiųjų Paguoda“⁴⁸ (XVII a. II p., 16 pav.) ir „Šv. Juozapas“ (XVII a. II p.–XVIII a. pr., 17 pav.) – yra vieninteliai, čia išlikę iš senojo barokinio interjero, menantys senuosius bernardinų laikus. Šie paveikslai taip pat siejasi su iki šių dienų bažnyčioje praktikuojamu pamaldumu šioms šventiesiems – gruodžio 8 d. švenčiami Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo, o kovo 19 d. – Šv. Juozapo atlydai. Senuosius atvaizdus papildė Kryžiaus kelio stotys, nutapytos dailininko J. Serafinskio 1880 m., atvežtos iš Stakų (Pamituvio) bažnyčios.⁴⁹

Presbiterijos apsidės sienų lipdybinis dekoras sudaro foną didžiajam altoriui. Visą centrinės dalies nišą užpildo ornamentinė kompozicija, sudaryta iš ritmiškai besikartojančių rombų ritmo. Vidinę šių geometrinių formų erdvę užpildo augaliniai ir geometriniai motyvai. Šią dalį sukūrė ir atliko taip pat Kvašys ir Meilūnas.⁵⁰ O šoninėse nišose esančios kompozicijos jau yra visai kitos stilistikos, jas 1981 m. sukūrė dailininkas Vaidotas Kvašys (1955–2024), I. Kvašio sūnus.⁵¹ Tai figūrinės kompozicijos, kuriose pavaizduotos dvi gerai žinomos scenos iš Naujojo Testamento: kairėje pusėje – „Jėzus išvaro prekiautojus iš šventyklos“ (18 pav.), dešinėje – „Jėzus

⁴⁷ Kauno arkivyskupijos Bažnytinio meno komisijos posėdžio protokolas Nr. 2 (60), 2000 01 30, Žukauskienė Regina, Švč. Trejybės bažnyčios presbiterijos eskizinis projektas, 2000 m., Kaunas, asmeninis R. Žukauskienės archyvas, lapai nenumeruoti.

⁴⁸ Taip pat dar vadinamas „Švč. Mergelės Marija Ramintoja“.

⁴⁹ Giniūnienė (2013), 380.

⁵⁰ Interviu su menininku Ignu Meidumi, Vilnius, 2024 02 09; Interviu su menininku Vaidotu Kvašiu, Vilnius, 2024 04 26.

⁵¹ *Ibid.*; Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1981 m. įrašas Nr. 136. Jame nurodyta, jog už bareljefų eskizus ir darbus sumokėta architektui I. Kvašiui, tačiau tiek meno kūrinio pobūdis, tiek pokalbiai su menininkais patvirtina, jog figūrinių bareljefų autorius yra V. Kvašys.

16. Ignas Kvašys, Tolijus Meilūnas. Švč. Mergelės Marijos altorius, 1983–1984 m.
Arūno Baltėno nuotr., 2020

17. Ignas Kvašys, Tolijus Meilūnas. Šv. Juozapo altorius, 1983–1984 m.
Arūno Baltėno nuotr., 2020

18. Vaidotas Kvašys. Bareljefas „Jėzus išvaro prekyautojus iš šventyklos“, 1981 m.
Arūno Baltėno nuotr., 2020

plauna kojas savo mokiniams“. Pirmajame kūrinyje pačiame viršuje pavaizduotas Jėzus ekspresyviame judesyje, užsimojęs su rimbu prieš keturis žemiau suklupusius ir išsigandusius, tačiau savo prekes apsiglėbusius prekeivius. Visos figūros komponuojamos viena virš kitos, joms būdingi įvairūs rakursai ir pozos, pvz., žemiausiai esanti pavaizduota iš priekio, godžiai laikanti maišą su prekėmis, virš jos – prekeivis iš nugaros, prilaikantis narvą (ar dėžę), žvelgiantis į Jėzų, kiek aukščiau jo – kitas, nepaleidžiantis didelės pintinės ant pečių, dar vienas – besistengiantis išvengti smūgio, tačiau stipriai laikantis pinigų kapšą.

Antrajai bareljefinei kompozicijai „Jėzus plauna kojas savo mokiniams“, esančioje dešinėje nišoje, būdinga ramesnė nuotaika, kaip ir reikalauja siužeto logika, tačiau taip pat nestokoja ekspresijos. Centre pavaizduotos dvi figūros: Jėzus priklaupęs ties aukščiau sėdinčiu mokiniu ir ant žemės padėtu dubeniu su vandeniu. Abiejų figūrų kūno kalba, gestai rodo, kad tarp jų vyksta dialogas. Evangelijoje pasakojama, kad tuomet, kai priėjo šv. Petro eilė nuplauti jam kojas, jis užprotestavo, tačiau vėliau nusileido. Šis momentas ir atsispindi šiame kūrinyje – šv. Petras pavaizduotas senyvo amžiaus, su barzda, kaire ranka lyg stabdantis Jėzų, kuris ramiai žvelgia į mokinį, tačiau jo vidinę ekspresiją išduoda energingai ištiesta kairioji ranka, žiūrovo žvilgsnį kreipianti į žemiau esančią, iš nugaros pavaizduotą, ties ąsočiu sėdinčią mokinio figūrą. Galbūt tai galėtų būti Judas Iskarijotas, kuris dailėje šiame siužete dažnai vaizduojamas atsirišantis apavą.⁵² Aptariamoje bareljefinėje kompozicijoje figūra nesiriša apavo, tačiau tarsi atstumiantis Jėzaus gestas, figūros vaizdavimas iš nugaros leidžia daryti prielaidą, jog tai gali būti šis Kristų išdavęs mokinys. Dar vienas mokinys su ąsočiu rankoje ir rankšluosčiu įkomponuotas aukščiau, virš Jėzaus ir šv. Petro. Kompoziciją papildo viršuje dešiniau esanti lango arka, už jos matosi Jeruzalės miesto architektūros fragmentai.

Savo ekspresyvumu, kiek apibendrintu, tačiau gan realistiniu figūrų traktavimu, pabrėžiant kūnų ekspresiją, rakursų įvairovę, vaizduojant juos iš nugaros, aptartieji kūriniai primena barokinius atvaizdus, bet komponavimo principas taip pat yra artimas viduramžiais plitusioms vertikalio-

⁵² *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas* (1997), 238.

sioms kompozicijoms, kai figūros būdavo išdėstomos viena virš kitos pagal vieną ašį. Tokį sprendimo būdą, be abejonės, diktavo ir erdvės – aukštos bei siauros nišos. Bendras rezultatas išėjo gan savitas ir įtaigus.

Svarbią reikšmę bažnyčioje meniniu ir ikonografiniu požiūriu turi vitražo kūriniai. Vitražų autorius yra Ignas Meidus (g. 1950). Jų sukūrimas ir gamyba, montavimas truko ne vienus metus – 1982 m. dailininkui buvo sumokėtas avansas, darbai vyko iki 1985 m.⁵³ Pagrindiniai vitražai puošia presbiterijos, šoninių navų sienas. Ikonografiniu požiūriu juose plėtojamos Eucharistijos, Švč. Trejybės ir Dievo Motinos, šv. Juozapo, Jėzaus kūdikystės temos. Presbiterijos vitražuose ikonografiniai akcentai yra įkomponuoti viršutinėje dalyje, žemiau – dviejų angeliukų galvutės, o visą likusį lango plotą užima dekoratyviniai ir simboliniai keturlapio dobilo⁵⁴ bei geometriniai motyvai. Keturlapis dobilas (arba tiesiog keturlapis) krikščioniškame mene simbolizuoja keturis evangelistus, kryžių. Švč. Trejybės temą atspindi fragmentai, kuriuose matoma Apvaizdos akis, įkomponuota į trikampį ar Šv. Dvasios simbolis balandžio pavidalu. Kiti presbiterijos vitražų motyvai yra siejami su Eucharistija – taurė su ostija, vynuogių ir kviečių varpų kompozicija.

Švč. Trejybės temą, simboliškai išreikštą didžiajame altoriuje, taip pat turiningai papildė vitražai navose. Juose vaizduojami ankstyvosios krikščionybės Bažnyčios Tėvų, kurių veikalai turėjo didelę reikšmę Švč. Trejybės doktrinai susiformuoti ir dogmai aiškinti, portretiniai atvaizdai: šv. Teofiliaus Antiochiečio (lot. *Theophilus Antiohenus*, 115–181), šv. Hilarijaus iš Puatjė (lot. *Hilarius Pictaviensis*, apie 310–apie 367), šv. Grigaliaus Nisiečio (lot. *Gregorius Nyssenus*, apie 335–apie 394) ir šv. Kirilo Aleksandriečio (lot. *Cyrillus Alexandrinus*, apie 376–444), šv. Augustino iš Hipono (lot. *Aurelius Augustinus Hipponensis*, 354–430) (19 pav.). Visi asmenys pavaizduoti pagal analogišką schemą: kiekvienas šventasis įkomponuotas aukšto vitražo vidurinio segmento viršuje, pavaizduotas iki pusės, vienoje rankoje laikantis knygą – nuorodą į darbus Švč. Trejybės tema, kitoje – vyskupo

⁵³ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1982 m. įrašas Nr. 32; Interviu su menininku Ignu Meidumi, Vilnius, 2024 02 09.

⁵⁴ Keturlapio dobilo motyvai buvo itin populiarūs gotikos ir renesanso mene. Krikščioniškame mene keturlapis simbolizuoja keturis evangelistus, kryžių.

pastoralą arba kryžių. Tik šv. Teofiliaus Antiochiečio rankose – juosta su įrašu lotynų kalba *TRINITAS*, o šv. Augustinas vietoj pastoralo kairėje rankoje laiko Vaikelį Jėzų, kurio vaizdavimas susijęs su pasakojimu apie tai, kaip jis šv. Augustinui paaiškino apie Švč. Trejybės slėpinio sudėtingumą.⁵⁵ Virš šventųjų galvų – juostos su vardų įrašais lotynų kalba. Likusių vitražų erdvę užpildo augalinių ir geometrinių motyvų ornamentai.

Vitražai taip pat papildo šoninių altorių temas. Virš Švč. Mergelės Marijos Nuliūdusiųjų Paguodos altoriaus kyla vitražas, kurį sudaro net aštuoni garsiausių Lietuvos Švč. Mergelės Marijos atvaizdų, garsėjančių malonėmis ir stebuklais, sekiniai: iš viršaus žemyn – Aušros Vartų, Šiluvos, Trakų, Pažaislio, Žemaičių Kalvarijos, Krekenavos, Pivašiūnų ir Kazokiškių (20, 21 pav.). Visi atvaizdai tikinčiųjų yra itin gerbiami, penki iš jų vainikuoti popiežiškuoju vainiku (Aušros Vartų, Šiluvos, Trakų, Pivašiūnų, Žemaičių Kalvarijos⁵⁶) ir gausiai lankomi piligrimų. Autorius tiksliai vaizduoja pagrindinius kiekvienos šventovės Marijos paveikslų bruožus, tačiau suteikia ir savitą meninę raišką: figūros apibendrintos, veidai rūstoki, nepagražinti, dominuoja gelsvi, ochriniai spalvų tonai, simbolizaujantys auksinę spalvą, tapatinamą su dangiška šviesa. Vitražuose perteikti ir paausuoti originalius paveikslus dengiantys metalo aptaisai. Kiekvieną atvaizdą sudaro du vitražo segmentai – apatinis, kuriame įkomponuotas pagrindinis Dievo Motinos atvaizdas ir virš jos kylantis antrasis, jį rėmina juosta su titulo įrašu lotynų kalba, o viduryje įkomponuotas dekoratyvinis motyvas, jo viršuje – rožės žiedas su trilapiu. Ši gėlė čia pavaizduota neatsitiktinai – su rože lyginama Švč. Mergelė Marija Šventajame Rašte: „Aš esu rožė iš Šarono, slėnių lelija“ (Gg 2, 1), o trilapis dažnai naudojamas krikščioniškoje ikonografijoje, jo simbolika siejasi su Švč. Trejybe, trimis dieviškosiomis dorybėmis – tikėjimu, viltimi bei meile, ir pan.

⁵⁵ Legendoje pasakojama, kad rašydamas veikalą „Apie Trejybę“ šv. Augustinas daug mąstė apie šį slėpinį. Kartą, vaikščiodamas jūros pakrante, jis pamatė vaiką, kuris kriaukle sėmė jūros vandenį ir bandė jį supilti į smėlio duobutę. Šv. Augustinas pasakė, kad neįmanoma išsemti jūros, o vaikas atsakė: „Taip ir tau, Augustinai, neįmanoma išsiaiškinti tos paslapties, apie kurią tu dabar mąstai“. Tas vaikelis buvo Jėzus Kristus. Žr. *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas* (1997), 41.

⁵⁶ Pivašiūnų ir Žemaičių Kalvarijos atvaizdai šių vitražų sukūrimo likotarpiu dar nebuvo vainikuoti – Pivašiūnų paveikslą popiežius Jonas Paulius II vainikavo 1988 m., Žemaičių Kalvarijos – popiežius Benediktas XVI 2006 m.

19. Ignas Meidus. Vitražas „Šv. Augustinas iš Hipono“, 1982–1985 m. Arūno Baltėno nuotr., 2020

20. Ignas Meidus. Vitražas su Lietuvos Dievo Motinos atvaizdais, 1982–1985 m.
 Arūno Baltėno nuotr., 2020

21. Ignas Meidus. Aušros Vartų Dievo Motinos eskizas vitražui, apie 1982 m.
Igno Meidaus asmeninis archyvas. Igno Meidaus nuotr., 2024

22. Ignas Meidus. Vitražas su šv. Juozapo gyvenimo scenomis, 1982–1985 m.

Arūno Baltėno nuotr., 2020

Virš Šv. Juozapo altoriaus kyla vitražai, kuriuose pavaizduotos šio šventojo gyvenimo scenos, susipynusios su Dievo Motinos ir Jėzaus kūdikystės gyvenimo įvykiais, kuriuose dalyvauja šv. Juozapas (22 pav.). Iš viršaus žemyn yra pavaizduoti šie siužetai, kiekvieną iš jų papildė eilutė iš Šventojo Rašto, rėminanti figūrinę kompoziciją ir atitinkanti vaizduojamą turinį: „**Marijos ir Juozapo sužadėtuvs**“ (*IOSEPH VIRUM MARIAE DE QUA NATUS IESUS*⁵⁷ ([...] *Juozapas – vyras Marijos, iš kurios gimė Jėzus* (Mt 1, 16)), „**Šv. Juozapo sapnas**“ (*ECCE ANGELUS DOMINI APPARUIT IN SOMNIS EI* ([...] *per sapną pasirodė jam Viešpaties angelas* (Mt 1, 20)), „**Jėzaus gimimas**“ (*PEPERIT FOLIUM SUUM ET VOCAVIT NOMEN EIUS IESUM* (*Ji pagimdys sūnų, kuriam tu duosi Jėzaus vardą* (Mt 1, 21)), „**Jėzaus paaukojimas šventykloje**“ (*TULERUNT ILUM IN IERUSALEM UT SISTERENT EUM DOMINO* ([*Juozapas ir Marija*] *nunešė kūdikį į Jeruzalę paaukoti Viešpačiui* (Lk 2, 22)), „**Bėgimas į Egiptą**“ (*ACCIPERE PUERUM ET MATREM EIUS ET FUGE IN AEGYPTUM* ([...] *imk kūdikį su motina ir bėk į Egiptą* (Mt 2, 13)), „**Jėzus tarp mokytojų**“ (*ECCE PATER TUUS ET EGO DOLOENTES QUAEREBAMUS TE* (*Štai tavo tėvas ir aš su sielvartu ieškome tavęs* (Lk 2, 48)), „**Šventoji Šeima**“ (*HABITAVIT IN CIVITATE QUAE VOCATUR NAZARET* (*ir apsigyveno Nazareto mieste* (Mt 2, 23)), „**Šv. Juozapo mirtis**“ (*IUSTUS SI MORTE PRAEOCUPATUS FUERIT IN REFIRIGERIO ERIT* (*Bet teisusis, nors ir pirma laiko mirtų, ras poilsį* (Išm 4, 7))).

Ne visi šv. Juozapo gyvenimo įvykiai yra iš Šventojo Rašto, tačiau vitraže visiems sumaniai pritaikytos eilutės tik iš oficialiai pripažintų Bažnyčios tekstų. O „Šv. Juozapo sapnas“, „Šv. Juozapo mirtis“ yra aprašyti apokrifiniuose tekstuose. Pavyzdžiui, apie šventojo mirtį rašoma, kad jis mirė sulaukęs 111 metų, prie jo tuo metu buvusi Švč. Mergelė Marija, Jėzus Kristus ir angelai. Tai gan retai vaizduojamas siužetas ne tik šiuolaikinėje, bet ir senojoje sakralinėje dailėje. Aptariamame vitraže matomas šv. Juozapas, gulintis mirties patale, ties galva – švelniai palinkęs angelas, o priešingoje

⁵⁷ Lotyniški įrašai pateikiami taip, kaip yra vitražuose, gali būti netikslumų, lyginant su lotyniškų tekstų originalais. Lietuviški vertimai pateikiami iš *Biblija.lt. Šventasis Raštas lietuviškai*, <https://biblija.lt/index.aspx?cmp=toc>.

pusėje – susirinkę artimieji. „Šv. Juozapo sapnas“ aprašomas Jokūbo proto-evangelijoje, kurioje pasakojama, kad Juozapas abejojo Marijos nekaltumu, tačiau sapne pasirodęs arkangelas Gabrielius atskleidė jam, kad būsimas vaikelis bus Dievo Sūnus.⁵⁸ „Šventoji Šeima“ sakralinėje dailėje vaizduota labai įvairiai, aptariamame kūrinyje pasirinkta šeima pavaizduoti jaukioje namų aplinkoje, šv. Juozapo dirbtuvėje: Marija įkomponuota dešinėje su knyga, šalia – pintinėlė su rankdarbiais, šv. Juozapas dirba prie staliaus stalo, o Vaikelis Jėzus, įkomponuotas kairėje, jam padeda.

Taigi vitraže išsamiai ir nuosekliai plėtojamas ikonografinis pasakojimas apie šv. Juozapą, kurį sudaro vaizdai ir tekstai iš Evangelijų pagal Matą ir Luką, Išminties knygos. Visos scenos vaizduojamos pagal nuo senų laikų susiformavusią tradicinę ikonografiją. Meniniu požiūriu kompozicijoms būdingas savitai, grubokai traktuotas figūrų apibendrinimas, dekoratyvumas, lokalios spalvos derinamos su formomis, kurios modeliuojamos pasitelkiant šviesą ir šešėlius.

Presbiterijos ir navų sankirtoje pastatytos dvi bronzinės skulptūros: šv. Kazimiero dešinėje (23 pav.) ir šv. Tomo Akviniečio kairėje. Seminarijos archyvo pajamų ir išlaidų knygoje atsispindi, jog 1987 m. už šias skulptūras sumokėta Valiui J. Silinui.⁵⁹

9 deš. bažnyčios vidų ir išorę papildė dar keletas šiuolaikinių kūrinių, gan eklektiškai derančių su ikonografinė ir menine visuma: 1987 m. koplyčioje po vargonų choru Liudo Truikio (1904–1987) stilistikos maniera nutapyta freska „Arkangelas“⁶⁰, o vidinės tvoros nišas 1988 m. papuošė sgrafitinės kompozicijos „Šv. Ona“ ir „Šv. Jurgis“.⁶¹ Autoriai, deja, dokumentuose neminimi.

Taip pat minėtina, jog 1982 m. I. Kvašiui taip pat buvo sumokėta už keramines vazas, 1984–1985 m. – už šviestuvus-sietynus bei kitus darbus bažnyčioje (parketo paruošimą ir sudėjimą).⁶² 1985 m. pastatytos klausyk-

⁵⁸ *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas* (1997), 145.

⁵⁹ Kauno kunigų seminarijos pajamų ir išlaidų knyga, 1978–1993 m., KKSA, 1987 m. įrašai Nr. 12, 27.

⁶⁰ *Ibid.*, 1987 m. įrašas Nr. 120.

⁶¹ *Ibid.*, 1988 m. įrašai Nr. 55, 56.

⁶² *Ibid.*, 1982 m. įrašas Nr. 31, 1984 m. įrašas Nr. 15, 1985 m. įrašai Nr. 16, 64, 94.

23. Valius J. Silinas. Skulptūra „Šv. Kazimieras“, 1987 m. Arūno Baltėno nuotr., 2020

los, kurioms padaryti kan. Nikodemas Čėsna paaukojo išpūdingą sumą – 6000 rub.⁶³ Kan. Čėsna buvo seminarijos nuodėmklausys, tai paaiškina, kodėl paaukoti jis pasirinko būtent klausykloms.⁶⁴ Lietuvių muzikologas ir vargonų restauratorius Rimantas Gučas (g. 1942) 1990 m. pastatė naujus vargonus.⁶⁵

Taigi pagrindiniai XX a. II p. naujo interjero įrangos ir dekorų darbai, neskaitant Kmieliausko freskos, vyko 8 deš. pab.–9 deš. Šaltinių analizė, interviu su bažnyčioje dirbusiais menininkais Meidumi ir V. Kvašiu, architekto Žukauskiene leido atskleisti darbų eigą, autorystę, ikonografiinę programą. Naujasis didžiojo ir šoninių altorių ansamblis sudaro darnią architektūrinę kompoziciją, kuriai būdingas minimalistinis sprendimas, naudojant ir sumaniai derinant vertikalius ir horizontalius stačiakampių formų elementus, kuriuos papildė negausūs, tačiau prasmingi, simbolinė prasmę ar taikomąją paskirtį turintys elementai – trikampis su spinduliais ir kryžiumi, tabernakulis, šoniniuose altoriuose sėkmingai pritaikyti senieji tapybos kūriniai. Minimalistinį sprendimą pagyvena ir praturtina figūrinės ir turiningos bareljefų bei vitražų kompozicijos, kuriose toliau nuosekliai plėtojama Švč. Trejybės tema, o senuosius Švč. Mergelės Marijos ir šv. Juozapo paveikslus papildė istorijos, plėtojamos vitražuose. Vitražas, kuriame sukomponuoti Lietuvos tikintiesiems svarbiausių Marijos paveikslų atvaizdai iš įvairių krašto vietovių, atspindi sovietmečiu nepalaužtą tikėjimo dvasią, nuo seno ypatingą pamaldumą Dievo Motinai. Atspindi pagarba ir šv. Juozapui, kuris pasirodo svarbiose Jėaus ir Marijos gyvenimo scenose, pasakojamose virš Šv. Juozapo altoriaus. Bažnyčios erdvė buvo nuolat papildoma naujais įrenginiais, kol įgavo šiandieninį pavidalą.

⁶³ *Ibid.*, 1984 m. įrašas Nr. 21.

⁶⁴ Šv. Mišiose paminėtos Kristaus Prisikėlimo parapijos klebono kan. Nikodemo Čėsnos 30 mirties metinės, *Kauno Kristaus Prisikėlimo bazilika*, 2018 12 17. Prieiga internete: <https://www.prisikelimas.lt/index.php?id=11&nid=4207>.

⁶⁵ Stasiukaitienė.

Apibendrinimas

XX a. vyko dinamiška Kauno Švč. Trejybės bažnyčios interjero erdvės kaita nuo turtingo barokinio iki minimalių, lakoniškų, net asketiškų formų. Ją sąlygojo, visų pirma, istoriniai veiksniai, socialinio ir religinio gyvenimo pokyčiai. Daugiausia duomenų istoriniai šaltiniai pateikia apie XX a. 4 deš. ir 8–9 deš. pertvarkas.

Ryškiausi XX a. I p. pokyčiai vyko 1938–1940 m., kai Kauno Švč. Trejybės bažnyčios parapija buvo perduota saleziečiams. Siekiant, kad atsirastų daugiau erdvės parapijos tikintiesiems, 1939–1940 m. bažnyčia pertvarkyta pagal architekto Songailos projektą. Bažnyčios interjere taip pat atsirado šv. Jonui Boskui, kuris saleziečių pamaldume užima kertinę vietą, skirtas altorius. „Šv. Jono Bosko“ ir „Šv. Pranciškaus Salezo“ paveikslai buvo įdėti į vieną iš senųjų XVII a. altorių. Saleziečių kongregacijos paplitimas Nepriklausomoje Lietuvoje yra susijęs su Jono Bosko paskelbimu šventuoju 1934 m., o Kaune saleziečiai įsikūrė vėliau – 1938 m. Bažnyčios interjere taip pat minėtini keli nauji XX a. I p. kūriniai, pavyzdžiui, Ignatavičiaus „Angelas Sargas“.

1934 m. Švč. Trejybės parapijai buvo svarbūs ir tuo, kad sukako 300 m. nuo tada, kai bažnyčia pastatyta, o platesniame kontekste – 1933–1935 m. Lietuvoje buvo švenčiamas Didysis Jėzaus mirties 1900 m. jubiliejus, kurio metu, vykstant pirmajam Lietuvos eucharistiniam kongresui, visa Lietuva pasiaukėjo Švč. Jėzaus Širdžiai. Ta proga Kauno Švč. Trejybės bažnyčios šventoriuje buvo pastatyta Švč. Jėzaus Širdies skulptūra, tiek menanti Didįjį jubiliejų ir tuo metu itin suaktualintą pamaldumą Švč. Jėzaus Širdžiai, tiek galbūt atspindinti ir bažnyčios pastatymo jubiliejų.

Apibendrinant XX a. II p. pokyčius matyti, jog naujajame meniniame sprendime minimalistinės architektūrinės formos dera su realistinėmis, tačiau savitai stilistiškai interpretuotomis figūrinėmis kompozicijomis, o ikonografinėje programoje daugiausia dėmesio sutelkta į Švč. Trejybės, Eucharistijos, Dievo Motinos ir šv. Juozapo temas, kurios akcentuojamos šioje šventovėje, atliepian jos titulą, praktikuojamą pamaldumą, atitinkamo titulo šventes. Modernią interjero meninę ir ikonografinę programą, konsultuojant seminarijos dėstytojams, XX a. 8 deš. pab.–9 deš., XXI a.

1 deš. sukūrė ir įgyvendino architektai, menininkai Kugevičienė, I. Kvašys, V. Kvašys, Meilūnas, Meidus, Sulinas, Žukauskienė. Buvo sukurtas modernių, minimalistinių formų trijų altorių ansamblis, bareljefinės kompozicijos, nauji turtingo turinio vitražai, erdvę palaipsniui pildė nauja įranga. Į naują meninę koncepciją darniai įsiliejo ir ankstesnė, dar 6 deš. sukurta Kmieliausko freska.

XX a. 8–9 deš. darbas bažnyčioje vyko dar sudėtingomis sovietmečio sąlygomis, kai modernaus bažnytinio meno kūrėjams, ypač jauniems, reikėjo slėpti savo tapatybę, dėl to menininkų vardai buvo įslaptinti ir neskelbiami, vėliau pamiršti, tad jų identifikavimas šiandien, paradoksalu, pareikalavo nemažai pastangų.

Publikuoti šaltiniai

Oksas Jurgis, Buvusio bernardinių vienuolyno ansamblio Kaune (dab. Tarpdiecezinė kunigų seminarija) istoriniai tyrimai, *Kauno istorijos metraštis*, 1998, t. 1, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 203–243.

Literatūra

Balkus Mindaugas, *Kaip Kovno tapo Kaunu: miesto lituanizavimas 1918–1940 m.*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2023.

Biblija.lt. Šventasis Raštas lietuviškai, <https://biblija.lt/index.aspx>.

Giniūnienė Asta, *Kryžiaus kelias Lietuvoje XVIII a. antroje pusėje–XX a. pradžioje. Sklaida ir raiška*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2013.

Grickevičius Artūras, *Katalikų kunigų seminarija Kaune: 150-ies metų istorijos bruožai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Versus aureus, 2016.

Kamuntavičienė Vaida, Vasiliauskienė Aušra, *Sugrįžusi atmintis. Kauno bernardinių istorija ir vienuolyno ansamblis XVI a. pab.–XIX a.*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2023.

Krikščioniškosios ikonografijos žodynas, sud. Dalia Ramonienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.

Kunigo Bosko kanonizacijos atgarsiai Lietuvoje, *Saleziečių žinios*, 1934, Nr. 4, p. 168–171.

Matuškaitė Marija, *Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1998.

Smilingytė-Žeimienė Skirmantė, *Lietuvos bažnyčių dailė. XX amžiaus I pusė*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2009.

Stasiukaitienė Eglė, Rimantas Gučas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, prieiga internete: <https://www.vle.lt/straipsnis/rimantas-gucas/>.

Vasiliauskienė Aušra, Kauno buvusio bernardinų vienuolyno Švč. Trejybės bažnyčios altorių ikonografija nuo XVII a. iki 1864 m.: tyrinėjimų kontūrai, *Menotyra*, 2020, t. 27, Nr. 4, p. 277–295.

Vasiliauskienė Aušra, The altars of the Holy Trinity Church of the former Bernardine Convent in Kaunas from the 17th century until 1864: an outline of the research, *Artifex Novus*, 2023, Nr. 7, p. 150–173.

Virakas F., Naujas religinio meno kūrinys Kaune, *Rytas*, 1934 m. lapkričio 15 d. (261), p. 4.

Aušra Vasiliauskienė

Changes to the Interior and Iconographic Programme of the Holy Trinity Church in Kaunas from 1938 to 1940 and in the Second Half of the Twentieth Century

Summary

The article focuses on the most significant changes in the interior and iconographic programme of the Holy Trinity Church in Kaunas in the twentieth century, which took place from 1938 to 1940 and in the second half of the century. The study identifies the changes in the interior after the church was taken over by the Salesians in 1938, assesses the artistic features of the modern interior of the second half of the twentieth century and the iconographic programme, and reveals the creators who were unknown before. The study concludes that in the twentieth century, there was a dynamic change in the interior space of the Holy Trinity Church in Kaunas, from the rich Baroque to minimalistic, laconic and even ascetic forms. This change has been driven primarily by historical factors and changes in social and religious life. Historical sources provide the most comprehensive information about the transformations in the 1930s, 1970s and 1980s. From 1939 to 1940, the church was rebuilt according to the project of architect M. Songaila to provide more space for parishioners. The altar dedicated to St John Bosco, who occupies a central place in Salesian worship, has also been arranged in the church. The paintings of St John Bosco and St Francis de Sales were placed in one of the old altars built in the seventeenth century. The spread of the Salesian Congregation in Lithuania is connected with the canonisation of John Bosco in 1934, while the Salesians settled in Kaunas in 1938.

The Holy Trinity parish witnessed its 300th anniversary of the building of the church in 1934. In a broader context, the Great 1900th Jubilee of the Death of Jesus was celebrated in Lithuania between 1933 and 1935, during which, in the First Eucharist Congress, the whole of Lithuania dedicated itself to the Most Sacred Heart of Jesus. On this occasion, a sculpture, *The Most Sacred Heart of Jesus*, by M. Menčinskas, was erected in the churchyard of the Holy Trinity Church in Kaunas. The sculpture commemorates the Great Jubilee and the devotion to the Most Sacred Heart of Jesus, which was topical then. In addition, it also reflects the anniversary of the building of the church.

In summary, the new artistic solution in the second half of the twentieth century combines minimalist architectural forms with realistic, distinctively stylistically interpreted figural compositions. The iconographic programme focuses on the

themes of the Holy Trinity, the Eucharist, the Mother of God, and St Joseph, which are emphasised in the church, reflecting its title, the devotions practised, and the feasts celebrated. A modern artistic and iconographic programme for the interior, with the advice of the seminary teachers, was developed and implemented in the late 1970s, 1980s and 2000s by architects and artists B. Kugevičienė, I. Kvašys, V. Kvašys, T. Meilūnas, I. Meidus and R. Žukauskienė. An ensemble of three altars with modern, minimalist forms, bas-relief compositions, new stained-glass windows with rich content and new furnishings were gradually added to the space. The fresco by A. Kmieliauskas, created in the 1950s, has harmoniously integrated with the new artistic concept. The work in the church in the 1970s and 1980s took place in the difficult conditions of the Soviet era, when the creators of modern ecclesiastical art, especially the young artists, had to hide their identities. Therefore, their names were kept secret, unpublished and forgotten. Today, the identification of their names paradoxically requires much effort.

Keywords: The Holy Trinity Church in Kaunas, Kaunas Seminary, Salesians, iconography, art